

Антоніна Токарська
Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
доктор юридичних наук, професор
кафедри теорії та філософії права
ninatokarsky@gmail.com

ІСТИНА У МЕТААНТРОПОЛОГІЧНОМУ ПРАВКОМУНІКАТИВНОМУ КОНТЕНТІ

© Токарська А., 2017

Актуалізовано одвічні потреби стремління до встановлення істини засобами правової комунікації. Чи досяжна ця мета на основі принципів її побудови – далеко не риторичне питання. Саме метаантропологічний підхід підказує шлях до розв’язання цієї дилеми.

Ключові слова: істина; сквородинівські мотиви; правова комунікація; мета; антропологічний підхід; людський досвід.

Антонина Токарская

ИСТИНА В МЕТААНТРОПОЛОГИЧЕСКОМ ПРАВКОММУНИКАТИВНОМ КОНТЕНТЕ

Актуализированы вечные потребности стремления к установлению истины средствами правовой коммуникации. Достижима ли эта цель на основе принципов ее построения – далеко не риторический вопрос. Именно метаантропологический подход подсказывает путь к решению этой дилеммы.

Ключевые слова: истина; сквородиновские мотивы; правовая коммуникация; цель; антропологический подход; человеческий опыт.

Antonina Tokarska
Institute of Jurisprudence and Psychology
Lviv Polytechnic National University
Department of Theory and Philosophy of Law
Sc. D., Prof.

TRUTH IN META-ANTHROPOLOGICAL LEGAL COMMUNICATIVE CONTENT

The article actualizes the eternal needs for aspiration to pursue the truth by means of legal communication. Whether it is possible to implement this aim on the basis of principles of its formation is not a merely rhetorical question. It is the meta-anthropological approach that shows the way to solve this dilemma.

Key words: truth; skovoroda’s motives; legal communication; meta-anthropological approach; human experience.

Постановка проблеми. Філософсько-правове трактування засадничого поняття “істина” не є одновимірним. Воно ще й досі на етапі розвитку цієї наукової сфери не уніфіковане й не раз

назавжди дане. Однак пошуки його “істинності” (у метафоричному вираженні) тривають. Незаперечним засобом встановлення істини, звісно, є правова комунікація. Саме цей механізм працює на вартісну антропологізацію істини не заради істини “для – мене”, а заради служіння її людству.

Аналіз дослідження проблеми. Не можна оминати у розкритті проблематики різноманітних сутнісних віковичних надбань, якими є дослідження істини – правової істини – метаантропології – правової комунікації. Однак ми завжди вдаємося до пошуку першого, пам’ятаючи про методологію вчення про час, період, світовий багатовимірний контекст. Бо метод часової оцінки вивченого й проаналізованого тепер увиразнює і викристалізовує класично зроблене; з іншого боку, воно відкриває новітні сьогочасні шляхи для наближення до істини. Для таких процесів придатними стають праці Платона й Аристотеля, які створили класичні основи розуміння істини; І. Канта, який відстоював позицію про наявність і можливість встановлення об’єктивної істини. Йому опонував Г. Кельзен із запереченням можливості широкого розуміння істини в праві. Доведення наявності істини засобами мови належить А. Тарському; до цієї проблематики, але вже в комунікативному інтерпретуванні, долучилися М. Хайдегер, А. Бадью, Є. Булігін, В. Махлін, О. Ткаченко та інші.

Мета статті. Проаналізувати ймовірність встановлення істини засобами правової комунікації на основі метаантропологічного підходу.

Виклад основного матеріалу. Поняття “істини у праві” одержало новітнє філософсько-правове тлумачення завдяки вітчизняному дослідникові О. Ткаченку, репрезентоване у найновішому сучасному виданні “Велика українська юридична енциклопедія. Т. 2 “Філософія права”. Відтак візьмемо його за основу для аналізу і розвитку процесу пізнання істини в метаантропологічному комунікативному визначенні.

Тема перспективна хоча б тому, що в науці є дві протилежні думки щодо можливості встановити істину. Вони виражають суть такими тезами: істина не є абсолютною; істина є відносною; “незмінної наукової істини немає” (теза фаліблізму) [1, с. 315].

Звернемося до філософсько-правового тлумачення “істини у праві”. О. Ткаченко стверджує про те, що істина становить “позначення ідеалу знання і способів його досягнення й обґрунтування”. До певного часу (XX ст.) “істина постулювалася універсальною цінністю з єдиним, стійким і незмінним смислом”. Тут автор, не заперечуючи залежності істини від її загальнофілософської інтелектуальної оцінки, стверджує, що “Правознавство виявляє тенденцію до збереження класичного розуміння істини” [1, с. 310].

І Платон, і Аристотель, і Т. Аквінський викристалізовували класичні підходи до розуміння істини, як “стан гармонії мислення і дійсності”. У Т. Аквінського був такий бездоганний постулат: “Істиною є відповідність дійсності і знань про неї”. Причому вона має “статус рерум” – існує незалежно від нас. Тобто до цього причетна теорія відображення, що виражає “візуальну метафору” – істина не залежить від суб’єкта”. Цій теорії у XX ст. протиставили “аксіому Віко”: “істинне і створене є взаємооберненим”. Такий підхід заперечив “статус рерум”: він утвердив константу про те, що об’єктивна реальність не має дзеркального відбиття, у правовому дискурсі вона слугує для пізнання права, а не для його відображення [1, с. 311].

Метод антропологізації підказує спосіб дослідження вартісної істини для людини, яка вступає у поле правових відносин. Зрозуміло, що справедливість (скажімо, у судових дебатах, спорах) – не єдиний критерій, яким можна забезпечувати встановлення об’єктивної істини. Особливого значення набуває форма, зміст і спосіб викладення аргументів, якими сторони намагаються доводити “своє” бачення істини. Тут і виникають основні та неоднозначні застереження, які стосуються правової комунікації суб’єктів права. На цьому етапі до способів встановлення істини додаються фактори, які далеко не полегшують людинотворче “прочитання” цієї комунікації. Це пов’язано з тим, що, крім антропологічного контенту, ситуацію взаємодії суб’єктів права ускладнює наявність їхнього метаантропологічного відношення. Польський дослідник А. Менцвель, характеризуючи “антропологічну уяву”, звертає увагу на мовлення, тобто

усну комунікацію. Він бачить її як комунікацію “лице до лица”, що означає: щоразу в ній наявний увесь особистий контекст (дикція, модуляція, інтонація, жестикуляція, ритміка, чуттєвість). Автор закономірно й справедливо підкреслює, що “Особистий контекст переплетений із ситуативним – кожен акт усної комунікації відбувається в особливому одноразовому, неповторному ситуативному контексті” [2, с. 66]. Такий неповторний “психодинамічний або ж вербомоторний” дискурс фактично не полегшує реципіювання правової комунікації з іншістю, а лише у багатьох випадках обтяжує її метатекстом, підтекстом.

Через існування “вторинної інформативності” у правовій комунікації встановлення істини є складним пізнавальним процесом. Наведемо суперечливі твердження дослідників: “Визнання істини в праві властивістю права як знакової системи у сучасній філософії права часто ототожнюється з відмовою від поняття істини. Можливою альтернативою цьому є переосмислення істини в праві – відмова від сприйняття істини через оптичну перспективу її витлумачення” [1, с. 315–316].

Знакова система комунікації, зокрема правової, в якій зримо наявність кількох підтекстів вторинної інформативності цілком уписана в систему останньої та наділена тією самою здатністю розв’язувати спірні питання, вибудовуватися на тих самих принципах, що і вербальна правова комунікація. Відмінність полягає у тому, що подекуди її важче трактувати. Але вона виникла раніше, ніж писемна комунікація, що й зумовило низку її характерних ознак (справедливість, рівність, свободу комунікативного акту).

Важко згодитися із позицією Віко, про що О. Ткаченко пише: “Для філософії права важливе значення має твердження С. Кріпке про те, що поняття істини як відповідності дійсності неминуче передбачає наявність позамовної дійсності. У світлі аксіоми Віко і відповідного її усвідомлення, що право є мовою, яка творить, немає жодного переконливого аргументу, який би продемонстрував можливість існування права чи окремого його елемента як позамовної дійсності” [1, с. 315]. Звісно, що позиція С. Кріпке переконлива.

Швидше можна погодитися і такими постулатами автора: “Будучи мовою, право, як і будь-яка природна мова, не може забезпечити стаціонарність свого смислового поля, тобто саме не є дійсністю у світлі класичної теорії істини. Мова, як така, що позбавлена механізму обмеження продукування смислової варіативності, замкнена сама на собі, не допускаючи об’єктивного й незмінного існування чогось, до чого належать знаки, тобто існування референтів і денотатів” [1, с. 315]. У смисловій варіативності якраз і приховується денотат, мета тексту, який не завжди підвладний прочитанню або сприйняттю комуніканта.

Мову в цьому контексті розуміємо як комунікацію, засобами передавання якої є саме мовлення, і діалог комунікаторів. Дослідниця М. Препотенська, як і Гадамер, відзначає “універсам діалогу”, в якому прихований “шлях до істини” [6, с. 141], що, на нашу думку, цілковито єднає його (діалог) із функціональною метою – прагматизмом правової професійної діяльності у формі правової комунікації.

На основі аналітичних зіставлень характеристик комунікації встановлено, що згадана ознака – пошук істини – визначає сутність прагматизму, перетинаючись із метою діалогізму. В цьому випадку для нас така мета формує і підтверджує правильно вибрані основи методологічних засад комунікативної діалогічної антропології права.

Діалогічний конструкт комунікативної взаємодії розуміємо як правову взаємодію, смисловий та ідеально-змістовий аспект соціальної інтерпретації, як один із модусів існування комунікації, спрямований на унормування “семантичних дисонансів” у свідомій міжособистісній та міжгруповій діяльності з метою забезпечення “універсальної згоди” на етапі пошуку істини, що передбачає захист прав і свобод людини і громадянина, забезпечення безпеки держави і суспільства [5, с. 22].

Л. Удовика зауважує: “Зміст антропологічного виміру виявляється в законах і закономірностях, принципах і функціях цілеспрямованої діяльності людей як основі правового регулювання. У центрі – людина з усіма потребами й можливостями, інтересами й діями”. Нею – людиною – лише і визначається ефективність функціонування правової системи в остаточному підсумку”, – резюмує дослідниця [8, с. 26]. Цей висновок, на нашу думку, найпоказовіше концептуалізує саме практику взаємин у сфері правоохоронної діяльності.

Якщо, за словами автора, “антропологічний вимір трансформації правової системи в умовах глобалізації ґрунтується на антропологічній парадигмі й гуманізмі як дієвих інструментах пізнання, якими володіє людство”, то, беручи до уваги, що “буття-у-праві” здійснюється лише через діалогізацію, робимо висновок: діалогічно-антропологічний базис констатує і репрезентує рівень “визнання цінності і значущості кожної людини, забезпечення її прав і свобод, надання реальних механізмів їх реалізації захисту, які в кінцевому підсумку забезпечують стійкий розвиток людини і суспільства – складові антропологічного виміру правової системи” [8, с. 27].

М. Препотенська стверджує, що філософсько-антропологічні ідеї дають можливість розглядати діалогізацію “як сутнісну рису людини, ставити у центр дослідження не лінгвістичні моделі, а саме людину, “яка символічно та ексцентрично діє словом у своєму бутті, розглядати homo verbo agens у взаємодії душевного, вітального, духовного”[6, с. 208].

Пошуки “третього шляху” між нездійсненим ідеалом об’єктивності в дослідженнях про людину і картезіанським зведенням власної індивідуальності до певного “Я”, абсолютно не пов’язаного з іншими “Я”, спонукали філософів-діалогістів до висновку: існування людини завжди є “співбуттям”, співіснуванням з іншими людьми; істини про людину можна досягти через аналіз зустрічі однієї людини з іншою, де суб’єкт постає у відмінному від інших вимірі – діалогічному [5, с. 25].

Усвідомлюючи існування “іншості”, людина усвідомлює буття як таке. Адже закинутій у цей світ, їй доступні лише свідчення її розуму. Те, що насправді належить людині та становить її дійсну реальність, – це реальність міжлюдська, оскільки людина пов’язана з іншими людьми і відчуває їхній постійний вплив. Тому існувати для неї – означає співіснувати, і це співіснування нерозривне. Отже, діалог – це, насамперед, подолання монологічності самого буття. На основі цієї методологічної засади робимо важливий висновок: подолання монологічності має не порушувати меж правового простору іншого [5, с. 25]. “Адже людина може скільки завгодно і як завгодно погоджуватися з тією чи іншою позицією, але при цьому не зробити жодного реального кроку для її утвердження. Тільки вихід за межі власного “Я” як буття у простір Буття як інтерсуб’єктивності виводить її з горизонту спілкування як суто побутової потреби, необхідної для забезпечення утилітарних запитів людини, на рівень глибинно-буттєвого, онтологічного спілкування як співбуття у світі, Універсумі, коли “бути – означає спілкуватися” [9, с. 5].

Висновки. Завершуючи лише перші начерки порушеної проблематики, які тільки проєктують подальший шлях пошуку відповідей, а то й звичайного дискусювання, вдаємося до художніх філософських детермінантів. У романі В. Шевчука “Сповідь” “гапонівський священик” висловлює “повчання не тільки для тебе (до читача – А. Т.), а й передусім для мене самого”. Ось і слова, що так само доповнюють низку неоднозначних підходів і спостережень щодо істини, яка, на наш погляд, не вичерпує усіх сумнівів, а спонукає до нових міркувань. “Не думай, що в світі не існує істини або їх існує стільки, що вони одна одну побивають. Неважко помітити: одна людина вважає за істинне те, що друга має за неправду. А неправда другого – істина для першого. Істина є. Але вона не в розумі кожного з нас, а в розумі всіх загалом. Вона вивірюється не досвідом кожного з нас, а досвідом усіх загалом”. Для цього важливо вміти бачити, чути і читати підтексти з метою виявлення безпомилкового змісту правового дискурсу та істини в ньому чи шляхів прямування до неї. Такою залишається і перспектива дослідження цієї проблематики, вартісна для правової антропології.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2. Філософія права / редкол. : С. І. Максимов (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2017. – 1128 с.
2. Менцвель А. Антропологічна уява / А. Менцвель. – К. : Юніверс, 2012. – 380 с.
3. Ключовський Я. А. Філософія діалогу / Я. А. Ключовський; пер. з польс. Рассудіної. – К.: Дух і літера, 2013. – 224 с.
4. Філософія права / за ред. Джоела Фейнберга, Джулса Коулмена; пер. з

англ. П. Тарашук. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2007. – 1254 с. 5. Токарська А. С. *Діалогічна проєкція взаємодії правоохоронних органів (ОВС – митна служба): монографія* / А. С. Токарська, Л. С. Франків. – Львів, 2015. – 221 с. 6. Препотенська М. *Філософія риторики: екзистенційні та метаантропологічні аспекти: навч. посіб.* / М. Препотенська. – К.: Інкос, 2011. – 228 с. 7. Шевчук В. *Чотири романи: На полі смиренному. Око прірви. Мор. Сповідь* / В. Шевчук. – К.: Вид-во Івана Малковича “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”, 2013. – 768 с. 8. Удовика Л. Г. *Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір: монографія* / Л. Г. Удовика. – Харків: Право, 2011. – 552 с. 9. Озадовська Л. *Парадигма діалогічності в сучасному мисленні: монографія* / Л. Озадовська. – К.: ПАРАПАН, 2007. – 164 с.

REFERENCES

1. *Velyka ukrayins'ka yurydychna entsyklopediya: u 20-ty* [The Great Ukrainian Law Encyclopedia: in 20 vol.]. Т. 2. *Filosofiya prava/redkol.: S. I. Maksymov (holova) ta in.; Nats. akad. prav. nauk Ukrayiny; In-t derzhavy i prava imeni V. M. Korets'koho NAN Ukrayiny; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho.* Kharkiv: Pravo Publ., 2017. 1128 p. 2. Mentsvel' A. *Antropolohichna uyava* [Anthropological imagination]. Kyiv: Yunivers Publ., 2012. 380 p. 3. Klochovs'kyu Ya. A. *Filosofiya dialohu* [Philosophy of dialogue]. Perekl. z pol's'k. Rassudinoyi. Kyiv: Dukh i litera Publ., 2013. 224 p. 4. *Filosofiya prava* [Philosophy of Law]. Za red. Dzhoela Feynberha, Dzhulsa Koulmena. Red. z anhl. P. Tarashchuk. Kyiv: Vyd-vo Solomiyi Pavlychko “Osnovy” Publ., 2007. 1254 p. 5. Tokars'ka A. S. Frankiv L. S. *Dialohichna proektsiya vzayemodiyi pravookhoronnykh orhaniv (OVS-mytна sluzhba): monohrafiya* [Dialogue projection of interaction of law enforcement bodies (ATS-customs service): a monograph]. L'viv, 2015. 221 p. 6. Prepotens'ka M. *Filosofiya rytoryky: ekzystentsiy ni ta metaantropolohichni aspekty: navch. posib.* [Philosophy of rhetoric: there are no existences and meta-anthropological aspects: educators.]. Kyiv: Inkos Publ., 2011. 228 s. 7. Shevchuk V. *Chotyry romany: Na poli smyrennomu. Oко prirvy. Mor. Spovid'* [Four novels: In the field of the humble. Eye of the abyss. Sea Confession]. Kyiv: Vyd-vo Ivana Malkovycha A-BA-BA-HA-LA-MA-HA Publ., 2013. 768 p. 8. Udovyka L. H. *Transformatsiya pravovoyi systemy v umovakh hlobalizatsiyi: antropolohichnyy vymir: monohrafiya* [Transformation of the legal system in the conditions of globalization: anthropological dimension: monograph]. Kharkiv: Pravo Publ., 2011. 552 p. 9. Ozadovs'ka L. *Paradyhma dialohichnosti v suchasnomu myslenni: monohrafiya* [Paradigm of Dialogism in Modern Thinking: monograph]. Kyiv: PARAPAN Publ., 2007. 164 p.

Дата надходження: 14.06.2017 р.